

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МЕТАЛУРГІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВАEFFICIENCY OF USING THE RESOURCE POTENTIAL
OF THE METALLURGICAL ENTERPRISE

Стаття присвячена актуальним питанням оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу металургійних підприємств. Проаналізовано основні методичні підходи щодо оцінки ресурсного потенціалу підприємства. Запропоновано оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу здійснювати за графоаналітичним методом, який передбачає можливість системно встановити кількісні та якісні зв'язки між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку та конкурентоспроможності. Удосконалено методика визначення ресурсного потенціалу з урахуванням галузевих особливостей металургії. Для характеристики окремих складових ресурсного потенціалу підприємств пропонується використовувати наступні функціональні блоки: виробництво, фінанси, кадри, управління та маркетинг. Виконано оцінку ресурсного потенціалу одного з металургійних підприємств України за запропонованою методикою.

Ключові слова: ресурсний потенціал, ресурси, методи оцінки, графоаналітичний метод, багатокутник потенціалу, ефективність.

The article is devoted to the actual issues of assessing the efficiency of using the resource potential of metallurgical enterprises. The concept of resource potential was described. The main methodical approaches to the assessment of the enterprise's resource potential are given and characterized. It is proposed to evaluate the effectiveness of the use of resource potential using the graph-analytical method. The graph-analytical method makes possible to establish systematically quantitative and qualitative relationships between individual elements of the potential, the level of its development and competitiveness. The method makes possible to justify and implement management decisions in a timely manner to improve the efficiency of the enterprise's functioning. It is expedient to diagnose the company's potential by the method of comparative comprehensive rating assessment using a system of indicators for the following functional blocks: production, distribution and sales of products; organizational structure and management; marketing; finances. The rating assessment of the resource potential using the graph-analytical method involves comparing enterprises for each indicator with a conditional reference enterprise or with a real enterprise that has the best results on the market. Graph-resource potential of the enterprise has the form of a polygon. Enterprise potentials can be classified by size as large, medium and small. Enterprises have great potential when the length of the vectors is within 70–100; average – within 30–70; small – up to 30 conditional units. The methodology for determining the resource potential was improved taking into account the branch specifics of metallurgy. It is proposed to use the functional blocks to characterize individual components of the resource potential of enterprises. The following blocks are production, finance, personnel, management and marketing. The assessment of the resource potential of one of the largest metallurgical enterprises of Ukraine (PJSC "Zaporizhstal") was carried out according to the proposed methodology.

Key words: resource potential, resources, methods of estimation, graph-analytical method, polygon potential, efficiency.

УДК 005.932

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.78-9>

Семенова Т.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва, Український державний університет науки і технологій

Касай О.М.

магістрант, Український державний університет науки і технологій

Semenova Tetyana

Ukrainian State University of Science and Technologies

Kasai Oksana

Ukrainian State University of Science and Technologies

Постановка проблеми. Ресурсний потенціал – сукупність взаємопов'язаних складових: ресурсно-сировинного та виробничого потенціалу, які спрямовані на досягнення ефективного функціонування виробничо-господарської структури [1]. Ресурсне забезпечення зазвичай розглядається як сукупність певних видів ресурсів (матеріальних, технологічних, трудових, фінансових, інформаційних та інтелектуальних) і джерел їх формування, які безпосередньо беруть участь у процесах розвитку підприємства або можуть бути мобілізовані з метою забезпечення використання його потенційних можливостей та переходу до нового якісного стану. Ресурсний потенціал підприємства – це складна, динамічна система, з визначеними закономірностями розвитку, від уміння використання яких вирішальною мірою залежить ефективність діяльності підприємства, темпи та якість його зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням, пов'язаним з вивченням показника ресурсного потенціалу підприємств та його оцінки, присвятили свої роботи багато вітчизняних та за-

кордонних економістів: Абалкін Л. І., Анчішкін О. І., Броненкова С. А., Комаров М. А., Краснокутська Н. С., Максимова О. С., Міщенко Н. М., Мяких І. М., Рєпіна І. М., Федонін О. С., Шталь Т. В. та інші.

В дослідженнях вітчизняних та закордонних учених-економістів пропонується значна кількість різних визначень і трактувань понять «потенціал», «ресурси», «ресурсний потенціал», а також методичних підходів щодо визначення категорії ресурсного потенціалу.

Узагальнення теоретичних поглядів учених дозволяють констатувати, що в економічній літературі існують декілька підходів до оцінки ресурсного потенціалу, при цьому виділяють три групи методів оцінки (витратні, порівняльні та результатні), або розглядають дві концепції («Ресурсна» і «Результатна»).

Ресурсний напрям розглядає ресурсний потенціал як сукупність ресурсів господарської ланки, при цьому оцінка ресурсного потенціалу зводиться до визначення вартості доступних ресур-

сів, а рівень використання ресурсного потенціалу визначається співвідношенням отриманого результату до обсягу ресурсів, які було застосовано. В рамках «результативного» напрямку ресурсний потенціал розглядається як здатність господарської системи освоювати, переробляти ресурси для задоволення суспільних потреб, а оцінка величини ресурсного потенціалу зводиться до оцінки максимального обороту, яке господарська ланка здатна виробити при визначеній кількості та наявності ресурсів.

В літературі недостатньо уваги приділено аналізу та оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу. Зазвичай усю різноманітність складових ресурсного потенціалу у ході аналізу зводять до одного виміру на основі бальної оцінки, який має наступні недоліки: недостатньо висока точність розрахунку; незрозумілість, що саме мається на увазі під поняттям «ресурсний потенціал»; можливість використання лише для кількісного порівняння окремих елементів кількох схожих об'єктів; необхідність врахування відмінностей умов функціонування підприємств тощо.

Постановка завдання. Обґрунтування ефективної методики щодо оцінки ресурсного потенціалу з урахуванням особливостей діяльності металургійних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні класифікації численних методів та способів оцінки ресурсного потенціалу підприємства. За глибиною дослідження виділяють експрес-оцінку та фундаментальну оцінку; за цілями та напрямками дослідження – оцінку стану та розвитку, оцінку потреби та рівня, оцінку можливостей, оцінку ефективності використання та формування, оцінку сукупної вартості; за елементами потенціалу – основні засоби, товарні ресурси, трудові ресурси та капітал. Із врахуванням чиннику часу оцінка ресурсного потенціалу може бути на дату та за період, поточна та майбутня оцінка, статична, порівняльної статистики, динамічна. За ступенем узагальнення результативних показників методи оцінки підрозділяють на одиничні, індивідуальні та комплексні (інтегральні).

Для оцінки ресурсного потенціалу металургійного підприємства нами пропонується один з поширених методів – графоаналітичний метод, названий авторами «Квадрат потенціалу» [2; 3]. Такий метод дає можливість системно встановити кількісні та якісні зв'язки між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку та конкурентоспроможності і на підставі цього обґрунтувати та своєчасно реалізувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування підприємства.

Алгоритм графоаналітичного методу оцінки ресурсного потенціалу підприємства «Квадрат потенціалу» включає наступні етапи [2]:

1) вихідні дані подаються у вигляді матриці, тобто таблиці, де в рядках записані номери показників, а в стовпцях – назви підприємств, потенціал яких аналізують;

2) для кожного показника знаходять його найліпше значення з урахуванням коефіцієнта чутливості та проводять ранжирування підприємств з визначенням відповідного місця;

3) для кожного підприємства знаходять суму місць, отриманих у процесі ранжирування;

4) отримана в ході ранжирування сума місць трансформується у довжину вектору, який створює квадрат потенціалу підприємства. Квадрат потенціалу підприємства має чотири зони відповідно до розділів, які застосовані у розглянутій системі показників, та чотири вектори, що створюють його;

5) визначивши довжину всіх векторів, накреслюється квадрат потенціалу підприємства;

6) розраховується сукупний потенціал підприємства та робляться відповідні висновки.

У найзагальнішому вигляді графічна модель потенціалу, призначена для проведення діагностики можливостей підприємства, має форму сфери. Така форма репрезентує всі напрямки діяльності підприємства і тим самим розкриває діалектику його потенціалу. Але на практиці важко користуватися сферичною формою для оцінки ресурсного потенціалу підприємства, тому доцільно користуватися формою кола або іншої фігури.

Пропонуємо діагностику потенціалу підприємства проводити методом порівняльної комплексної рейтингової оцінки за допомогою системи показників за наступними функціональними блоками.

I блок – «Виробництво, розподіл та збут продукції»: обсяг, структура та темпи виробництва, основні засоби, наявний парк устаткування та рівень його використання, місцезнаходження виробництва та наявність відповідної інфраструктури, екологічні показники виробництва, стан продажу.

II блок – «Організаційна структура та менеджмент»: організація та система управління, кількісний та якісний склад персоналу, рівень менеджменту, фірмова культура.

III блок – «Маркетинг»: стан ринку, товари фірми та канали збуту, інновації, комунікаційні зв'язки, реклама та стимулювання збуту, маркетингові плани і програми.

IV блок – «Фінанси»: показники ліквідності, ринкової стійкості, ділової активності, ефективності, рентабельності тощо.

Рейтингова оцінка ресурсного потенціалу за графоаналітичним методом передбачає порівнювання підприємств за кожним показником з чотирьох функціональних блоків з умовним еталонним або з реальним підприємством, яке має найліпші результати на ринку. Отже, базою для рейтинго-

вої оцінки стану та рівня використання ресурсного потенціалу є не суб'єктивні думки експертів, притаманні більшості інших методів оцінювання, а найвищі результати, досягнуті в реальній конкурентній боротьбі.

В рамках проведеного дослідження нами був виконаний аналіз ресурсного потенціалу металургійного підприємства ПАТ «Запоріжсталь». Порівнювання показників ефективності використання ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» було здійснено за кожним показником з чотирьох названих функціональних блоків з умовним гіпотетичним підприємством. Показники умовного підприємства розраховувались виходячи з найкращих значень показників ряду підприємств чорної металургії (ПАТ «Єнакієвський металургійний завод», ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат») за 2018, 2019 та 2020 роки.

Довжини векторів складових потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» та сукупний потенціал наведені в табл. 1.

Графічно ресурсний потенціал ПАТ «Запоріжсталь» має вигляд багатокутника (рис. 1–2).

Згідно даних таблиці та рисунків, є очевидним, що найбільший сукупний потенціал підприємство мало у 2018 році. Форма квадрата потенціалу у 2018 році більш приближена до квадрату, це означає, що вектори приблизно однакові та підприємство має збалансований потенціал. У 2020 році спостерігається дисгармонія векторів, тобто потенціал потребує негайних перетворень у напрямку поліпшення збалансованості його елементів, а саме: фінансовий потенціал є найменш розвинутим.

Потенціали підприємств можна класифікувати за розміром як великі, середні та малі. Великий потенціал мають підприємства, коли довжина векторів перебуває в межах 70–100; середній – у межах 30–70; малий – до 30 умовних одиниць.

Таким чином, більшість довжин векторів знаходиться у межах 0–80 у.о., потенціал ПАТ «Запоріжсталь» в цілому можна визначити як середній, але у 2020 році він наблизився до низького.

Таблиця 1

Вектори та сукупний потенціал ПАТ «Запоріжсталь»

Складові ресурсного потенціалу – вектори	Довжина вектора, у.о.		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Виробництво, розподіл та збут продукції	60,0	40,0	20,0
Організаційна структура та менеджмент	83,3	66,7	49,9
Маркетинг	50,0	50,0	25,0
Фінанси	57,1	14,3	0
Сукупний потенціал, у. о.	7837,5	3655,1	2028,5

Джерело: розраховано авторами на основі звітності ПАТ «Запоріжсталь»

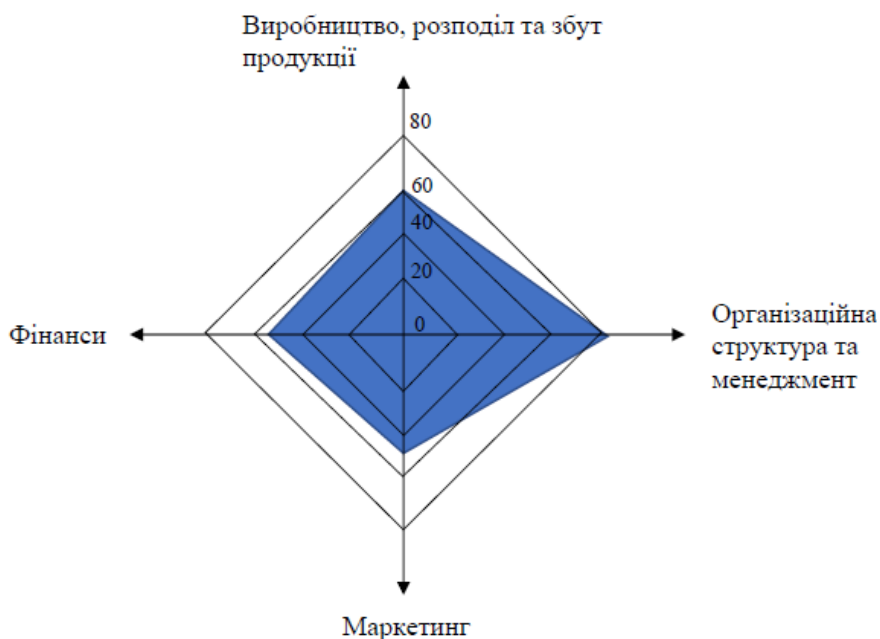

Рис. 1. Багатокутник ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» за 2018 рік

Джерело: складено авторами на основі таблиці 1

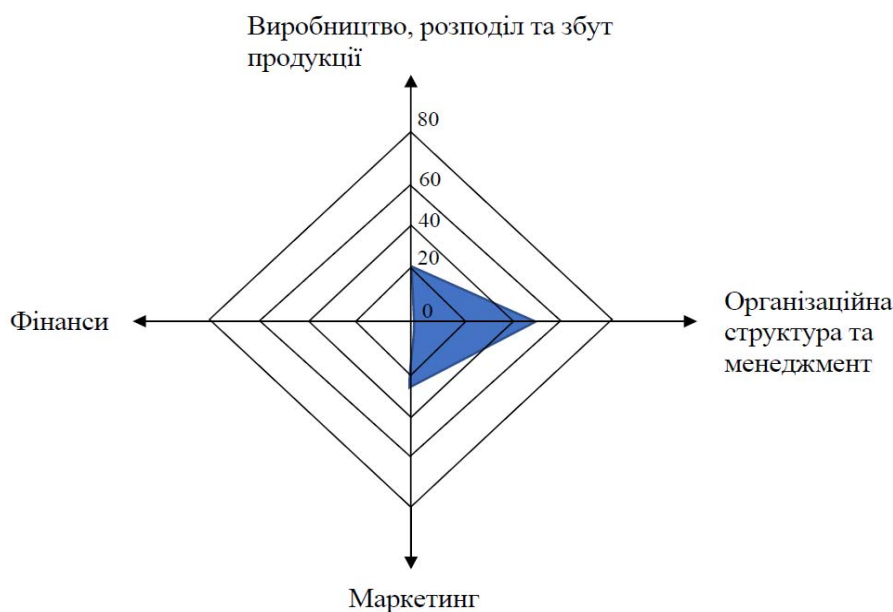

Рис. 2. Багатокутник ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» за 2020 рік

Джерело: складено авторами на основі таблиці 1

З метою удосконалення графоаналітичного методу нами пропонується для оцінки ресурсного потенціалу металургійних підприємств розширити кількість функціональних блоків до п'яти. Вважаємо за доцільне до складу ресурсного потенціалу в умовах виробництва чавуну, сталі та феросплавів ПАТ «Запоріжсталь» віднести наступні функціональні блоки: виробничий потенціал, кадровий потенціал, фінансовий потенціал, управлінський потенціал та маркетинговий потенціал. Аналіз економічної літератури показав, що практично всі вчені виділяють у складі ресурсного потенціалу трудовий та фінансовий потенціал, а також технічний (технологічний, виробничий) потенціал [4; 5]. Також останнім часом більшість економістів звернули увагу у складі ресурсного потенціалу на організаційний (управлінський) потенціал. В умовах швидкої зміни ринкового середовища все більш актуальним стає включення у склад ресурсного потенціалу маркетингового потенціалу.

Таким чином, вважаємо, що більш точнішим для умов великого металургійного підприємства буде розрахунок сукупного ресурсного потенціалу за графоаналітичним методом, виділяючи наступні п'ять функціональних блоків та відповідні показники ресурсного потенціалу.

I блок – «Виробничий потенціал»: обсяг виробництва продукції, тис. грн; коефіцієнт використання виробничої потужності, %; середньорічна вартість основних засобів, тис. грн; коефіцієнт зносу основних засобів, %; коефіцієнт оновлення основних засобів, %; фондодідача, грн/грн; фондоозброєність праці, тис. грн/особу; рентабельність виробництва, %; рентабельність товарної продукції, %; витрати на 1 грн товарної продукції, грн/грн; мате-

ріаломісткість, грн/грн; коефіцієнт обігу оборотних коштів, об./рік; тривалість обороту, днів; оцінка екологічної ефективності.

II блок – «Кадровий потенціал»: середньо-облікова чисельність персоналу, осіб; продуктивність праці, тис. грн/особу; кількість робітників на 1 тис. грн реалізованої продукції, осіб/тис. грн; питома вага виробничо-промислового персоналу, %; рівень освіти, % працівників з вищою освітою; кількість працівників, які мають науковий ступінь, осіб; питома вага працюючих віком від 35 до 50 років, %; середньомісячна зарплата персоналу, грн; зарплатоємність продукції, грн/грн.

III блок – «Фінансовий потенціал»: рентабельність активів, %; загальний коефіцієнт покриття; коефіцієнт автономії; коефіцієнт маневреності; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт обігу активів, об./рік; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, об./рік; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, об./рік.

IV блок – «Управлінський потенціал»: кількість рівнів управління; норма керованості, осіб; адміністративні витрати на 1 грн товарної продукції, грн/грн; оплата праці підрозділів по управлінню підприємством, % до фонду оплати праці.

V блок – «Маркетинговий потенціал»: витрати на збут на 1 грн товарної продукції, грн/грн; обсяги постачань продукції на експорт, %; наявність маркетингових планів та програм; рентабельність продажу, %; рентабельність рекламної діяльності, %.

Ці напрямки є найважливішими для оцінювання саме в умовах виробництва металургійної продукції ПАТ «Запоріжсталь».

Оцінимо за удосконаленим графоаналітичним методом ресурсний потенціал ПАТ «Запоріж-

сталь» за 2018, 2019 та 2020 роки. Довжини векторів складових потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» та сукупний потенціал з врахуванням особливостей виробництва металургійної продукції наведені в таблиці 2.

Графічно ресурсний потенціал ПАТ «Запоріжсталь» представлений на рисунках 3–4.

Згідно наведених вище даних найбільший ресурсний потенціал підприємство мало у 2018 році. Форма багатокутника більш правильна

Таблиця 2

Вектори та сукупний потенціал ПАТ «Запоріжсталь» з врахуванням особливостей виробництва

Складові ресурсного потенціалу – вектори	Довжина вектора, у.о.		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Виробничий потенціал	50	21,5	14,32
Кадровий потенціал	88,9	66,7	55,6
Фінансовий потенціал	57,1	14,3	0
Управлінський потенціал	50,0	50,0	50,0
Маркетинговий потенціал	50,0	50,0	25,0
Всього ресурсний потенціал, у. о.	8761,6	4100,6	2099,9

Джерело: розраховано авторами на основі звітності ПАТ «Запоріжсталь»

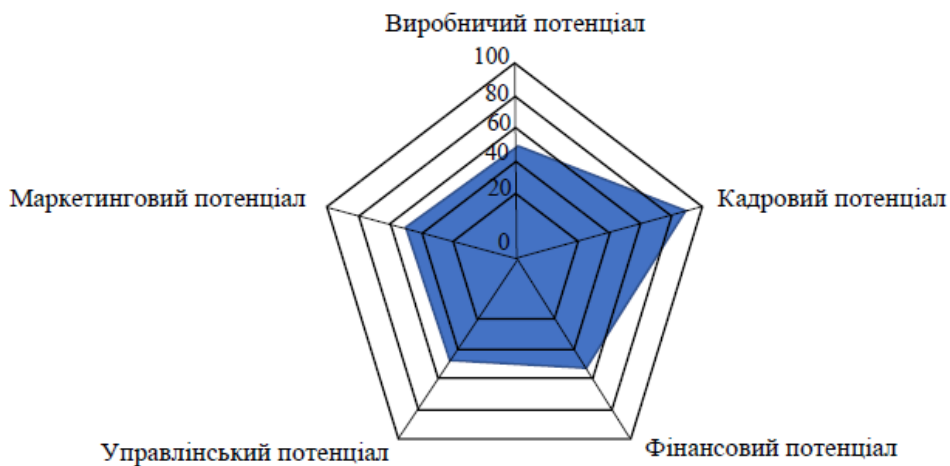

Рис. 3. Багатокутник ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» за 2018 рік з врахуванням особливостей виробництва

Джерело: складено авторами на основі таблиці 2

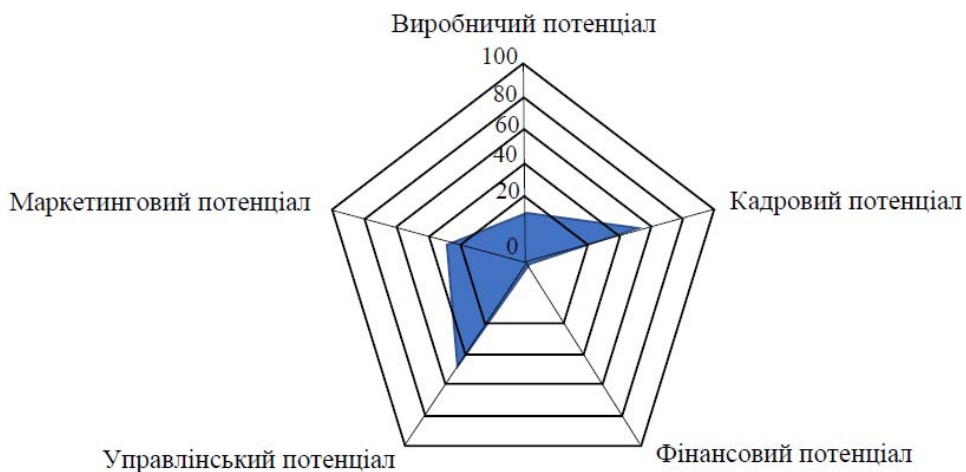

Рис. 4. Багатокутник ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» за 2020 рік з врахуванням особливостей виробництва

Джерело: складено авторами на основі таблиці 2

також у 2019 році, що свідчить про відносно збалансований ресурсний потенціал. У 2018 році виробничий та фінансовий потенціал найбільші, у 2020 році найвищого рівня досягнув кадровий потенціал, найменше значення у фінансового потенціалу. Фінансовий потенціал потребує здійснення заходів для підвищення його ефективності.

Більшість довжин векторів знаходиться у межах 30–70 у.о., ресурсний потенціал ПАТ «Запоріжсталь» в цілому можна визначити як середній, але у 2020 році він наближувався до низького. Для підвищення ефективності діяльності підприємства рекомендується підвисити ефективність найбільш вагової її складової – фінансового потенціалу.

Висновки з проведеного дослідження.

Оцінка ресурсного потенціалу за графоаналітичним методом дозволяє виявити так звані «вузькі місця», підвищення ефективності яких потребує здійснення певних заходів. Проведений аналіз ресурсного потенціалу ПАТ «Запоріжсталь» показав, що таким «вузьким місцем» є фінансовий потенціал. Отже, підприємству рекомендується термінове впровадження заходів, спрямованих на покращення фінансового становища.

Запропонована методика оцінки ресурсного потенціалу може бути використана металургійними підприємствами з метою визначення напрямів діяльності, які потребують негайного здійснення заходів по їх поліпшенню. Перспективами подальших розробок є поглиблений аналіз ефективності ресурсного потенціалу та його впливу на показники роботи підприємств металургійної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міщенко Н. М. Поняття ресурсного потенціалу підприємства та проблеми його оцінки. *Науковий вісник*. 2007. Вип. 17.2. С. 189–192.

2. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : КНЕУ. 2003. 316 с.

3. Рєпіна І. М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління. *Вісник Української академії державного управління при Президентові України*. 1998. № 2. С. 262–271.

4. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : монография. Сумы : Университетская книга, 2002. 310 с.

5. Богиня Д. П., Грیشнова О. А. Основи економіки праці : навчальний посібник. 3-тє вид. Київ : Знання-Прес, 2002. 387 с.

REFERENCES:

1. Mishhenko N. M. Ponjattja resursnogo potencialu pidpriemstva ta problemy jogho ocinky [The concept of resource potential of the enterprise and problems of its assessment]. *Naukovyj visnyk – Scientific Bulletin*, vol. 17.2, pp. 189–192.

2. Fedonin O. S., Riepina I. M., Oleksiuk O. I. (2003) *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)

3. Riepina I. M. Pidprijemnyckyj potencial: metodologhija ocinky ta upravlinnja [Entrepreneurial potential: assessment and management methodology]. *Visnyk Ukraïnskoï akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezydentovi Ukraïny – Bulletin of the Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, no. 2, pp. 262–271.

4. Lapin E. V. (2002) *Ekonomicheskij potentsial predpriyatiya: monografiya* [Economic potential of the enterprise: monograph]. Sumy: Universitetskaya kniga. (in Ukrainian)

5. Boghynja D. P., Ghrishnova O. A. *Osnovy ekonomiky praci: navchalnyj posibnyk* [Fundamentals of labor economics: a study guide]. Kyiv: Znannja-Prs. (in Ukrainian)